

vanje, da okrajni šolski nadzorniki nimajo znižane vožnje po železnici, kakor jo imajo državni uradniki ter se izrazi želja, da bi vis. c. kr. deželni šolski svet blagovolil delovati na to, da bi bili okrajni šolski nadzorniki v tem oziru jednopravni z državnimi uradniki. Da morajo na Kranjskem okrajni šolski nadzorniki poleg nadzorniške službe še službo učiteljsko opravljati, o tem se je tudi temeljito obravnavalo in sklenilo delovati na to, da bi v bodoče okrajne šolske nadzornike nadomestovali na mestni učitelji, kakor je to po mnogih drugih deželah v navadi. Z iskreno željo, da bi se okrajni šolski nadzorniki še večkrat, znabiti vsako leto zbrali v tako posvetovanje, zaključí g. prvomestnik zborovanje.

Risarski pouk na obrtno-nadaljevalnih šolah.

I. Praktični učni navod.*)

Risanje je najvažnejši predmet obrtno-nadaljevalnih šol, kakor razvidimo iz dotičnega učnega črteža, ki je gledé risanja mnogo obširnejši, kakor oni meščanskih šol. Saj je pa tudi risanje podstava raznim obrtnim in sicer ne le stavbinskim (zidar-skim, tesarskim, mizar-skim in ključaničarskim), ampak tudi krojaškimi in čevljar-skimi.

Dandanes imajo po večjih mestih tudi že strokovne risarske šole za krojaštvo in čevljarstvo, v katerih učenci ne rišejo le vzorcev za obleko in obutev, ampak se učé tudi anatomije. Čevljarški učenci rišejo gole noge, potem mišice in okostja pravilno in spačeno (nenormalno) zraščenih nog in na podstavi teh narisov narejajo kopita in obuvala, kajti nikdar se ne sme noga po čevlji ravnati, ampak čevelj po nogi. Za sleharno nogo je tudi treba posebnega kopita, ker niti dve si nista jednaki. Pri mladih ljudeh se s slabimi čevlji celo pokvarijo noge, pri odraslih pa narejajo kurja očesa.

V obrtno-nadaljevalnih šolah sicer niso učenci ločeni po obrti, (ker to so elementarne obrtne šole, ki se ustanovljajo tudi v malih mestih in trgih), vendar imajo

učenci najvišjega razreda pri strokovnem risanju ločen in dotični obrti primeren pouk. Ker pa učitelju primanjkuje časa, razlagati narise za vsako obrt posebej na šolski tabli, morajo učenci pri strokovnem risanju v obrtno-nadaljevalnih šolah največ risati po predlogah. V prvem razredu pa se učé rokodelski učenci skupno prostoročnega (ornamentnega) in geometriškega (konstruktivnega) risanja. Učenci, ki niso hodili nič ali prav malo v ljudsko šolo, poučujejo se v posebnem pripravljalnem tečaju v čitanji, v pisanji, v računstvu in nekóliko tudi v početnem risanju. Kjer ni veliko rokodelskih učencev, se lahko tudi prvi in drugi razred pri risanju združi.

Zaradi obširnega učnega črteža, katerega tudi objavimo v drugem delu tega članka, je mogoče učni smoter v celem obsegu doseči le šolam v večjih mestih, kjer so združene z realkami, kajti, tam imajo navadno bolj pripravljene učence, ki so večinoma dovršili vsaj petrazredne ljudske šole. Na deželi pa je mogoče v obrtno-nadaljevalnih šolah vsled pičlo odmerjenega časa in slabo pripravljenih učencev le pri najboljšem šolskem obiskovanji*) doseči približno predpisani učni smoter.

*) Kratki učni navod za risarski pouk na obrtno-nadaljevalnih šolah je izdalo tudi vis. c. kr. naučno ministerstvo z naredbo dné 9. vel. srpana 1873. l. (natisnen v zbirki šolskih zakonov za Kranjsko str. 173).

*) Zaradi tega je treba strogo postopati pri zamudah. Ker obrtni red z l. 1859. in l. 1883. po § 133. zanikarnim mojstrom prisoja kot najmanjšo kazn 10 gld., naj šolsko vodstvo ali c. kr. okrajno glavarstvo v začetku leta opozori mojstre s posebno okrožnico,

Tu naj se risarski učitelj drži nastopnega navodila:

1. V pripravljalnem tečaju se goji prostoročno risanje kakor v ljudski šoli, toda brez pik. Učencem naj se prilično razlaga tudi merstveno oblikoslovje. Pouk je skupen.

2. V prvem tečaju rišejo rokodelski učenci ravne ornamente, in sicer a) po učiteljevem navodu, razloženem na šolski deski; b) po predlogah meandre (sestavljenih iz raznih križkražčrt = Zickzacklinien), rožice (rozete), palmete, arabeske i. t. d. Narisi naj se izvršujejo v veliki meri.

Pri geometriškem risanju naj se učenci najprvo priučé najpotrebnejših konstrukcij (načrtovanja vsoprednic, navpičnic, delitve in meritve prem, kotomerstva) in na podlagi teh načrtovanja raznih likov (trikotnikov, štiri- in mnogokotnikov, elipse, spiraljke). Učitelj naj jim razloži tudi omaljeno merilo. Nadalje naj rišejo skladne in podobne like po merilu, učé se naj tudi like razumno povečati ali pomanjšati. Risanje geometriških ornamentov po predlogah. Meritev ploščin. Ako čas pripušča in ako so učenci sposobni, učé naj se tudi meritve teles in nauk o projekcijah; drugače pa pride to v drugem tečaju na vrsto.

Pouk mora biti razven risanja geometriških ornamentov skupen. Ako je šolsko obiskovanje neredno, naj rišejo učenci toliko časa ornamente po predlogah, da se vsi zberó.

3. V drugem tečaju se goji večinoma strokovno risanje. Prej pa moramo učencem razložiti nauk o projekcijah in sicer zaradi pomanjkanja časa le kot nazorni nauk brez znanstvene podlage. Učitelj jim razloži in na tabli nariše po merilu očrte in načrte geometriških teles po modelih. Kasneje rišejo učenci sami po modelih. To se najlaže izvrši, ako učenec napravi

da bode steharnega mojstra zadela gornja kazen, kateri bode dobil v teku jednega šolskega leta t. j. v 7 mesecih trikrat mesečna svarila. Posvari naj se steharni mojster, čegar učenec je zamudil $\frac{1}{4}$ ali več šolskih ur v mesec. Le na ta način je mogoče kaj doseči in strogost je potrebna, ker so te šole primeroma jako drage naprave.

Pis.

najprvo po opazovanji prostoročni obrisek (skico) modéla ter zraven zapiše dotično mero. Potem naj izdela na risarskem popirji natančen načrt in očrt z risarskim orodjem. Učenec sedaj ne rabi ne modela ne predloge; še le ko je gotov, dobi zopet modél v pregled, da popravi napake. Nazadnje se mu pokaže tudi dotična predloga, da primerja svoje delo z vzornim. Mehanično posnemanje tehniških predlog je brez koristi. Ako učenec riše po predlogi, naj jo vselej poveča ali pomanjša. Tudi ne sme nikdar meriti po predlogi, ampak mere posname iz napisov in tudi na svojem narisu napiše potrebne mere (kóte). Kotiranje se mora izvršiti natančno in razločno, tako, da so zaznamovane vse razsežnosti (dimenzije). Učenec naj nariše še pročrte (stranske ogleda, profile) in sicer tudi take, katerih ni na predlogah. Posebno važno je podrobno risanje posameznih strojevih delov; s tem učenec najbolje pokaže, da naris umé in da bode v delarni znal tudi po narisu delati.

Za podrobno načrtovanje (detailiranje) so posebno pripravni listi VI., VII., XXXI. in XXXVI. iz izvrstnega navoda „Hesky, Anleitung zum Zeichnen einfacher Objecte des Bau- und Maschinenfaches, I. und II. Theil,“ cena 14 gld. 80 kr. To je popularna razprava, ki zadostuje vsem tehniškim in pedagoškim zahtevam, katero rabijo tudi na meščanskih in rokodelskih šolah. Z njo učence napeljujemo, da razumejo raznotere stavbinske črteže in da se morejo sami nadalje izobraževati s pomočjo strokovnih časnikov in knjig. Predrisi na listih II, III, XXII in XXXV so pripravni za posnemanje (kopiranje), vendar se to ne sme mehanično vršiti, ampak tako, kakor je bilo že prej razloženo. Paziti mora učitelj tudi na to, da učenci načrte pravilno kotirajo in lepo opišejo z rond- ali iglasto pisavo. Umetno slikanje stavbinskih načrtov je pa zelo zamudno in nepotrebno, zato naj se opusti. — K tej risarski zbirki je izdal Grögler posebne modéle, ki veljajo 68 gld. Navod k predlogam izide tudi v slovenščini.

Druge važne risarske predloge za stavbinske obrtnike so:

Riewel & Schmidt, Bautechnische Vorlageblätter für Maurer, Zimmerleute, Bautischler etc. Cena 15 gld.

Wiener Bauconstructionen aus dem Gebiete der Maurer-, Steinmetz-, Zimmermanns-, Tischler-, Schlosser- und Spenglerarbeit. 9 zvezkov à 4 gld.

Za geometriško risanje: Wildt J., Vorlagenwerk für geometr. und Projectionszeichnen, cena 3 gld.

Za prostoročno risanje se najbolj priporočajo Herdtleve zbirke, posebno pa „Vorlagenwerk für den Elementarunterricht im Freihandzeichnen“, cena 18 gld.

Čevljarjem se jako priporoča „Gerhart Emanuel, Vorlagen für das Fachzeichnen der Schuhmacher an gewerblichen Fortbildungsschulen. Cena 6 gld. 20 kr.

V c. kr. zalogi šolskih knjig na Dunaji je tudi izšla knjižica z naslovom: „Die wichtigsten Normen über die Organisation der gewerblichen Fortbildungsschulen nebst einem Verzeichnisse der für dieselben zulässigen Lehrmittel und Lehrtexte. Cena 15 kr. Iz te knjižice lahko učitelj še marsikaj izbere za svojo rabo. Najvažnejše in od ministerstva posebno priporočene risarske zbirke so zaznamovane z ** in *.

Za krojaško obrt je izvrstna knjiga „Krojaštvo“ s podobami, ki jo je izdal naš mojster Kunc v Ljubljani.

Pomožne slovenske knjige za učitelja so: „Flis, stavbinski slogi“ in „Pouk o črtežih“ izdalo „Pedagogičsko društvo“.

Spretnejši učenci naj prineso tudi iz svoje delarne razno orodje in izdelke v šolo, da narišejo pod nadzorstvom učitelja njih očrte, načrte in proreze. Manjše izdelke rišejo učenci v naravni velikosti, večje z omaljenim merilom. Predmet načrtamo na-

vadno v tisti leži, v kateri ga rabimo. Pri stranskem ogledu ali prorezu moramo predmet od nasprotne strani opazovati, tako n. pr. opazujemo pri desnem prorezu predmet od leve strani.

Strokovno risanje za druge obrti, n. pr. čevljarstvo in krojaštvo, vrši se večinoma po predlogah, katere učenci v začetku posnemajo, pozneje pa rišejo predmete svoje obrti v naravni velikosti. Podstava temu je deloma tudi prostoročno risanje. Zaradi tega moramo gojiti tudi še v drugem tečaju ornamentno risanje. Boljši učenci se vadijo z ozirom na njih obrt tudi v slikanji in risanji po mavčnih modelih, posebno slikarji in podobarji. Risanje mreže pa izvršujemo vedno z risarskim orodjem, kajti prostoročno risanje mreže je prezamudno in zaradi tega nepraktično za obrtnika.*)

Akoravno je s tem dovršena učna svrha obrtno-nadaljevalnih šol, vendar obrtni napredek jako pospešujemo, ako so šolski narisi tudi mojstrom in pomočnikom v potrebi na razpolaganje.

Splošne risarske opazke:

1. Ves teoretiški pouk bodi tako osnovan, da ugaja praktičnim potrebam. a) Za stavbinske in strojniške obrtnike je konstruktivno risanje važnejše, toda vse nepotrebne teoretiške konstrukcije naj se opusté. Učence naj se dovede do tega, da znajo od navadnih predmetov napraviti očrte, načrte, pročrte (profile) in ako čas pripušča tudi perspektivne podobe. b) Za

*) Pri sestavljenih krivočrtaih ornamentih naj se tudi učencem ljudske šole dovoli risati mrežo z orodjem, nikdar pa ne pri premočrtaih, ker potem učenci tiho-tapsko vse z ravnilom zrišejo in prostoročno risanje se spremeni v geometriško, ki pa ni predmet ljudske šole. Risanje na višji stopinji ljudske šole se mora tudi vsled min. naredbe z dne 6. vel. travna 1874. l. vršiti prosto t. j. brez stigein. Akoravno risanje v ljudski šoli ni glaven predmet in nima tiste veljave, kakor jezikovni pouk in računstvo, vendar je za tiste učence, ki postanejo obrtniki, pogostoma jako važen nauk. Učitelj naj se torej potruzi, da bode vse predmete učil vedno po najboljši metodi in v zmislu postavno predpisanih določeb; potem bode tudi uspeh gotovo vsikdar dovoljen. — Tudi primerne pisne vaje na nižji in srednji stopinji jako pospešujejo prostoročno risanje. P.š.

malo in umetniško obrt je važnejše prostoročno risanje. Pazi pa naj učitelj, da bodo obrisi natančni, obsenčevanje (Schattirungsweise) naj se izvršuje zaradi pomanjkanja časa na najpreprostejši način. Nepopolne in nenatančne narise ne smejo učenci nikdar z barvami okrasiti.

2. Učitelj mora vedno paziti na to, da na nižji stopinji (v pripravljalnem in I. tečajji) pri risanju prevlada skupni pouk, ki zahteva redno šolsko obiskovanje. Učitelj riše večinoma na šolsko tablo, učenci pa posnemajo te narise. Barve vporabljajo naj učenci le na višji stopinji (v 2. razredu). Pri obarvanji stavbinskih črtežev je umetniška izvršitev postranska reč, zahteva pa se razumljivost in natančnost konstrukcije.

3. Pouk bodi primeren starosti in duševni razvitosti učencev, tako da je raz-

vidno, da so učenci sami in z razumom risali, ne pa mehanično posnemali (kopirali) ali celo rabili učiteljevo pomoč.

4. Učenci naj rišejo večinoma na velik risarski popir in v veliki meri, pogostoma tudi v naravni velikosti. V začetku naj rišejo le s svinčnikom in brez pik, pozneje naj spretnejši učenci prevlečejo (potezajo) črte s tušem. Črtkanje (šrafiranje) naj se opusti, ker je zamudno, črtičaste črte naj se kot polne potezajo z rudečilom (rudečo tinto).

5. Pri geometriških narisih naj učenci zapisujejo k podobi tudi nalogo. Pri ornamentih naj v napisih naznanijo slog.

6. Pri posebnem pouku naj zapiše učencec na naris dan pričetka in dovršitve.

— z —

Knjiga Slovenska

v

XIX. veku.

*

France Cegnar r. 8. dec. 1826 pri sv. Duhu, podružnici matere fare Staro-loške, hodil je v prve šole v Škofji Loki, gimnazijo in licejo dovršil v Ljubljani l. 1849, l. 1851 v službi pri pošti, l. 1853 v Trstu, l. 1854 prestopi k brzojavu, postane višji telegrafist l. 1856 v Pazinu, od l. 1859 spet v Trstu, od l. 1875 kontrolor, nedavno kot nadkontrolor umirovljen živi v Trstu v pokoju. — Na liceji že kot učenec je vredoval šolski list, pri katerem so mu pomagali součenci Svetec, Jeriša, Bohinec, Merhar itd. Po odhodu Cigaletovem na Dunaj je pomagal vredovati Slovenijo l. 1849, katero je l. 1850 prve tri mesece upravljal sam, nato bil podpornik pri Ljubljanskem Listu l. 1850—51, kateremu sta bila vrednika Bl. Potočnik in K. Melcer. Od l. 1860 do 1868 je poučeval slovenščino na Tržaški gimnaziji, prelagal služ-

bene spise vladne, deželni zakonik za Trs in Primorje, svetoval nekaj časa v mestnem zboru, snoval čitalnice in vodil narodna društva slovénka, sodeloval pri Ilirskem Primorjanu in Primorcu, naposled pri Edinosti, dokler je mogel. „Cegnar je prištevatil naj marljivejšim pesnikom, ki ga kinča lepa nadarjenost, milo-domači jezik, uglašena beseda, lahko umljiv slog in doveljna živahnost domišljije“ (cf. Zgod. slov. slovstva str. 176 J. pl. Kleinmayr). Posebej nekoliko opisal in s sliko priobčil ga je L. Ž. t. j. Lovro Žvab v „Dodatek Koledarju in Kažipotu po Trstu za l. 1884“ (str. 35—40).

Javno je popevati jel v Novicah l. 1849: Minljivost stvari — večnost kreposti (l. 7). Slobodno po nemškim. Franc Cegner, sedmošolec. Večer (Lej sonce že niže zahaja št. 25). Fr. Cegner, ud sloven-